

TYÖMINISTERIÖ
Neuvotteleva virkamies
Risto Laakkonen

HENKILÖIDEN VAPAA LIIKKUVUUS
yksityisellä, kolmannella ja julkisella sektorilla

Tiivistelmä luennosta Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen luento- ja keskustelutilaisuudessa EU:N JÄSENYYS JA SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI 9.3.1995

1. Vaikka jokaisella EU- (ja ETA)-valtion kansalaisella on oikeus työskennellä ja vastaanottaa työtä toisessa sopimusmaassa, työsuhteen syntyminen julkisella sektorilla tai hallinnossa on huomattavasti vaikeampaa kuin yritys- tai ns. kolmannella sektorilla. ETA-sopimuksen nojalla sellaiset julkishallinnon virat, joihin liittyy julkisen vallan käyttöä tai muutoin valtion tai muiden julkisyhteisöjen yleiseen etuun liittyviä tehtäviä, voidaan varata vain oman maan kansalaisille.

2. Rooman sopimuksen mukaan työvoiman vapaata liikkuvuutta ja yhteisiä oikeuksia työpaikkoihin ei sovelleta julkishallinnon palvelusuhteisiin. Euroopan tuomioistuimen tulkinnan mukaan työvoiman vapaan liikkumisperiaatteen ulkopuolelle (Rooman sopimuksen 48.artiklan 4. kohdan perusteella) jäävät vain ne työpaikat, joihin liittyy suurta poliittista tai taloudellista valtaa tai jotka koskevat valtakunnan turvallisuutta. Jäsenvaltiolla on oikeus noudattaa näiden työpaikkojen suhteen myös sallivaa politiikkaa. Saksa on hiljattain päättänyt olla rajoittamatta EU-valtioiden kansalaisten pääsyä poliisihallintoon. Liikkumisvapauden ulkopuolelle jäsenvaltiot voivat Rooman sopimuksen nojalla jättää seuraavat sektorit:

1. puolustusvoimat, poliisi, turvallisuusjoukot, rajavartijat
2. tuomarikunta
3. veroviranomaiset
4. diplomaattikunta

3. Rajoitukset koskevat myös valtiorahallinnon alue- ja paikallistason virkoja, jotka liittyvät lainvalmisteluun, toimeenpanoon ja seurantaan. Vastaavasti kuntien ja kuntaryhmien virka- ja työsuhteet jäävät työvoiman liikkumisvapauden ulkopuolelle silloin kun ko. tehtäviin liittyy julkisen vallan käyttöä. EU-oikeus on tehnyt ja tekee jatkosakin päätöksiä, joiden pohjalta käytännöt muovautuvat. On olemassa EU-oikeuden ennakkopäätös siitä, että EU-valtio ei voi edellyttää lastenhoitajalta tai puusepäältä työskentelyvaltion kansalaisuutta, mutta sen sijaan teknisen viraston päälliköltä sitä voi edellyttää.

Liikkuvuutta rajoittavat julkisella sektorilla myös kulttuurierot, kielitaito, työpaikkojen kelpoisuusehdot, paikallistuntemuksen edellyttäminen ja korkea työttömyysaste. Julkisella sektorilla työnhakija

ei menetä virkakelpoisuuttaan kansalaisuuden perusteella muissa tapauksissa kuin kohdassa 2. luetelluissa. Suomessa nämä rajoitukset koskevat myös poliisia, oikeuslaitosta sekä puolustus- ja rajavartiolaitosta. Kielitaitoon ja ammatilliseen pätevyYTEEN liittyviä kelpoisuusehtoja valtiot voivat edelleen asettaa julkisiin virkoihin. Sen sijaan ammatillisen pätevyYDEN saavuttamiselle asetetut väylät vaihtelevat eri valtioiden välillä. Suomi on esimerkki maasta, jossa muodollinen pätevyys korostuu kokemuksen kautta saavutetun osaamisen rinnalla.

4. Työntekijältä voidaan vaatia työtehtävien menestyksellisen hoidon edellyttämää kielitaitoa. Kielitaitovaatimus ei saa olla kuitenkaan kohtuuton, vaan se tulee mitoittaa ja suhteuttaa tehtävien luonteesta ja tarpeista käsin. Liikunnanohjaajalta tai kartanpiirtäjältä ei esimerkiksi voida vaatia samanlaista kielitaitoa kuin äidinkielen opettajalta tai tiedottajalta.

5. Suomen kaksikielisyyden johdosta julkisen sektorin tehtävissä tulee usein edellyttää suomen- ja ruotsinkielentaitoa. Tämä vaatimus voidaan ulottaa koskemaan myös muiden maiden kansalaisia, mikäli ko. tehtävän voidaan perustellusti katsoa vaativan suomen ja ruotsin kielien taitoa. Vastaavasti eräissä EU:n jäsenmaissa on kunta- ja aluetoiminnalla kielivähemmistöjä joiden palvelemisen voidaan katsoa edellyttävän myös näiden kielten osaamista (Espanja, Ranska, Belgia, Luxemburg).

6. Työvoiman vapaaseen liikkumiseen liittyy oleellisesti koulutus, tutkinnot ja tutkintojen tunnustaminen. Tutkintojen tunnustaminen tulee tarpeelliseksi silloin, kun ammattiin tai virkaan pääsyä on lailta, asetuksella tai muulla viranomaisen perustellulla päätöksellä rajoitettu (kuten kuntasektorilla kunnan johtosäännöllä). Kuntasektorilla tällaisia ammatteja on sosiaali- ja terveydenhoitoaloilla. Ammatinharjoittamisen lähtökohtana toisessa maassa on, että eri maissa suoritettuja tutkintoja voidaan vertailla keskenään. Lähtökohtana on, että henkilö, joka on täysin pätevä ammatinharjoittaja omassa maassaan, tulee hyväksyä ammatinharjoittajaksi myös toisessa jäsenvaltiossa.

Hakijalta voidaan edellyttää sopeutumis- ja harjaantumisaikaa tai kelpoisuuskoetta, mikäli ammatillisen toiminnan tai koulutuksen sisällöissä on suurempia eroja. Työkokemusta voidaan edellyttää myös silloin kun lähettävässä maassa suoritettu tutkinto on vuotta lyhyempi kuin vastaanottavan maan tutkinto.

7. EU:n erilaisilla koulutusohjelmilla, joissa Suomi on myös mukana, pyritään tasoittamaan vallitsevia eroja ja mahdollistamaan virkakelpoisuus ja pätevyys liikuttaessa jäsenvaltioiden välisillä työmarkkinoilla. Koulutusohjelmat sisältävät harjoittelija-, opiskelija- ja asiantuntijavaihtoa sekä yhteisiä kehittämisprojekteja. Terveydenhoitoalalla Suomessa on järjestetty täydennyskoulutusta, joka lisättynä lähtömaassa saatuun koulutukseen antaa Suomessa edellytettävän pätevyYDEN alalla.

8. Vaikka työvoiman liikkuvuutta koskevat vapaudet liittyvät Länsi-Euroopan integraatioon (EU ja ETA), Suomella kuten useilla muillakin jäsenmailla on kolmansien maiden kanssa kahdenvälisiä sopimuksia ja muita järjestelyjä, jotka mahdollistavat kolmansien valtioiden kansalaisen opiskelun, harjoittelun ja työnteon ETA-maassa. Monikansallisten yritysten avainhenkilökunta on esimerkki henkilöryhmästä, jonka liikkumis- ja työnteokovapautta ei voida rajoittaa, mikäli yritystoiminnan kansainvälistymistä pidetään hyväksyttävänä tavoitteena.
